

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 2199/21

לפני:

כבוד השופט י' עמית
כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופטת י' וילנר

העותרת:

ועדת השופטים להענקת פרס ישראל לשנת תשפ"א
בתחום חקר המתמטיקה, חקר מדעי המחשב

נ ג ד

המשיבים:

1. שר החינוך
2. הממונה על פרס ישראל, משרד החינוך
3. יועץ השר לעניין פרס ישראל
4. היועץ המשפטי לממשלה
5. פרופ' עודד גולדרייך

עתירה למתן צו על תנאי

בשם העותרת:

עו"ד גלעד ברנע
עו"ד יונתן נד"ב, עו"ד אבי טוויג
עו"ד מיכאל ספרד, עו"ד חגי בנוזמן

בשם המשיבים 4-1:

בשם המשיב 5:

פסק-דין

השופט י' עמית:

ושוב נדרש בית משפט זה לעסוק בפרס ישראל.

בעתירה דנן התבקשו להורות למשיבים 1-3 ליתן טעם מדוע לא יעניקו למשיב 5 את פרס ישראל לשנת תשפ"א בתחום חקר המתמטיקה ומדעי המחשב, כפי שקבעה העותרת, שהיא ועדת השופטים להענקת פרס ישראל לשנת תשפ"א בתחום זה (להלן: ועדת השופטים).

רקע והעובדות הצריכות לעניין

1. המשיב 1 (להלן: שר החינוך) מינה את חברות וחברי ועדת השופטים להענקת פרס ישראל לשנת תשפ"א בתחום חקר המתמטיקה וחקר מדעי המחשב. נציין כבר עתה כי על פי הוראות סעיף 21 לתקנון פרס ישראל (להלן: תקנון הפרס), שמות ארבעת

השופטים חברי הוועדה חסויים עד לפרסום הרשמי, ועל פי סעיף 34 לתקנון הפרס "עד לפרסום הרשמי, חייבים הכול, לרבות מקבלי הפרס וחברי ועדת השופטים, לשמור על סודיות ההחלטה".

ועדת השופטים בחנה מספר מועמדות ומועמדים לפרס, ובהחלטתה מיום 8.2.2021 החליטה פה אחד להעניק את פרס ישראל בתחום זה לפרופ' עודד גולדרייך, הוא המשיב 5 (להלן: פרופ' גולדרייך). בנימוקי ההחלטה נכתב כי הפרס מוענק לפרופ' גולדרייך:

"על תרומות מעמיקות ופורצות דרך בסיבוכיות ובקריפטוגרפיה, ובפרט יצירת מושגי יסוד חשובים, לרבות פונקציות פסאודו-אקראיות, חישוב רב-משתתפים בטוח, ערפול תוכנה ובדיקת תכונות. מחקריו ביססו את התחום של מערכות הוכחה, הוכחות אפס-מידע וקידוד שניתן לבדיקה מקומית, תוך הבנת תפקידה של אקראיות בחישוב. פרופ' גולדרייך ידוע גם בספריו ומאמריו אשר תרמו ותורמים רבות לחינוך של דור חוקרים הממשיך את דרכו, תוך ביסוס מעמדה של מדינת ישראל ככוח עולמי מוביל בתיאוריה של מדעי המחשב".

2. עוד באותו יום, פנה שר החינוך אל ועדת השופטים טלפונית וביקש ממנה לחזור ולבחון שוב את החלטתה, לאור מידע שהגיע אליו בנוגע להתבטאויותיו ולהשקפותיו של פרופ' גולדרייך. בעתירה נאמר כי מקור המידע הוא באתר ששמו "הכר את המרצה", שם יש הפניות למספר עצומות שעליהן חתם פרופ' גולדרייך.

לאחר שהוועדה בחנה את המידע והמסמכים שאליהם הופנתה, חזרה ועדת השופטים ואישרה בהחלטתה מיום 18.2.2021 את החלטתה להעניק את הפרס לפרופ' גולדרייך. הוועדה ציינה כי "כל חברי הוועדה סבורים שאין להביא בחשבון את התבטאויותיו והשקפותיו של מועמד בהחלטה על התאמתו לפרס ישראל, אלא אם כן מדובר בדברים פליליים. עקרון זה הוא חשוב על מנת לשמור על יוקרתו של הפרס".

3. לא נחה דעתו של שר החינוך והוא וחזר ופנה שוב אל הוועדה. במכתבו מיום 9.3.2021 ביקש שר החינוך כי הוועדה תשקול שוב את החלטתה. השר ציין כי הוא מודע לפסיקת בית המשפט בעניין פרס ישראל ולגבולות ההתערבות של שר החינוך בכל הנוגע להחלטות ועדת הפרס, אך לדעתו, המקרה דנן הוא שונה מהטעמים שפורטו במכתב, ואצטט חלק מהדברים:

2. בהמשך להמלצתכם הראשונית, הובא לידיעתי מידע לפיו פרופ' גולדרייך חתום על פניה לפרלמנט הגרמני להכיר בתנועת ה-BDS כתנועה לגיטימית בגרמניה. אבקשכם לבחון את המידע האמור כיון שאם אכן מדובר במידע מדויק יש בו, להבנתי וכפי שיפורט להלן, כדי לפסול את מועמדותו של פרופ' גולדרייך לקבלת פרס האמור להעלות על נס את תרומתו של הזוכה לחברה הישראלית.

3. אקדים ואומר כי לפרופ' גולדרייך יש היסטוריה עשירה וידועה של התבטאויות וחתימה על עצומות פרובוקטיביות בגנות חיילי צה"ל ובגנות מערכת המשפט הצבאית. כך, למשל ומבלי למצות (ועל סמך המידע שהובא לידיעתי ושאתם מתבקשים לבחון), פרופ' גולדרייך תמך בטענות (הכוזבות והבלתי הוגנות) כאילו ישראל מפעילה בשטחי יהודה ושומרון מדיניות של 'אפרטהייד', כאילו ישראל שופטת את תושבי השטחים 'במערכת משפט צבאית שאין בה ולו קורטוב של צדק' וכאילו חיילי צה"ל הפועלים בשטחים הינם 'פושעי מלחמה ישראלים'.

4. [...] האמירות האמורות הן אמירות נלוזות, שאינן מעודדות שיח ראוי וביקורת אפשרית על פעולותיהם של צה"ל ומערכת המשפט הצבאית אלא מיועדות להחליש את המוסדות האמורים המגנים (בהתאמה) על עצם קיומה של המדינה ועל אופיו המוסרי של צה"ל ולפגוע בחוסנה הלאומי של החברה הישראלית.

[...]

7. שונה היא הקריאה האקטיבית לפרלמנט הגרמני (שהובאה לידיעתי ושגם אותה אתם מתבקשים לבחון), לה פרופ' גולדרייך היה שותף, להכיר בלגיטימיות של תנועת ה-BDS הקוראת להחרמתה של מדינת ישראל ולמעשה, לשלילת הלגיטימיות של קיומה. כאן כבר מדובר, להבנתי, בחריגה מהמתחם המוגן של חופש הביטוי ונקיטה בפעולה החותרת תחת עצם קיומה של מדינת ישראל ומקדמת את ענייניה של תנועה שמדינות שונות ומוערכות ברחבי העולם מצאו לנכון, מסיבות טובות ומוצדקות, לאסור על פעילותה בשטחן.

8. החלטת פרופ' גולדרייך לפעול באופן אקטיבי לקיום ענייניה של תנועה החותרת תחת קיומה של מדינת ישראל ומבקשת, הלכה למעשה, לשלול את ההכרה במדינת ישראל היא שטר ששוברו בצידו בכל הנוגע להתאמתו למועמדות לפרס ישראל.

9. מצב הדברים בו פרופ' גולדרייך יקבל בידו האחת מידי המדינה את הפרס היוקרתי ביותר על תרומה לחברה

הישראלית בשעה שידו האחרת מקדמת את ענייניה של תנועה החותרת תחת קיומה של אותה מדינה ממש הוא מצב דברים אבסורדי ובלתי מתקבל על הדעת. את אותה הפרדה (מלאכותית, ולטעמי קשה) בין גולדרייך 'האזרח' (המשתלח בחיילי צה"ל ובשופטיו) לבין גולדרייך 'הפרופסור' שניתן היה (אולי) עוד לעשות ביחס לאמירותיו הבזויות על חיילי צה"ל ומערכת המשפט הצבאית, לא ניתן עוד לעשות כאשר מדובר בתמיכה בפעילותה של תנועה הקוראת לשלילת ההכרה ממדינת ישראל".

4. לאור פנייתו זו של שר החינוך, התכנסה הוועדה שוב ודנה במכתב השר, אך בהחלטתה מיום 11.3.2021 חזרה ודחתה את פנייתו. הוועדה ציינה כי בקשת השר להתכנסות שלישית של הוועדה נוגדת את תקנון הפרס, אך למרות זאת נעתרו חברי הוועדה לבקשה לקיים דיון נוסף. אצטט חלק מהדברים שנכתבו על ידי חברי הוועדה:

3. בסעיף האחרון של מכתב השר, סעיף 12, אנו מתבקשים לבדוק לא רק סוגיות פוליטיות שכבר בדקנו וסוגיות פוליטיות חדשות שהעלה השר אלא גם לבחון 'כל מידע רלוונטי נוסף'. אנחנו חוקרים, לא חוקרים פרטיים.

4. לחותמי העצומה בעניין ה-BDS דעות שונות ומגוונות, כפי שמובהר היטב בנוסח האנגלי שלה:

The opinions about BDS among the signatories of this call differ significantly: some may support BDS, while others reject it for different reasons. Yet, we all reject the deceitful allegation that BDS as such is anti-Semitic.

5. רבים מחותמי העצומה הנדונה נמנים עם עמודי התווך של החברה הישראלית, לרבות שישה זוכי פרס ישראל, ויו"ר כנסת לשעבר.

6. יוקרת פרס ישראל ומניעת הידרדרותו לפרס פוליטי הן לנגד עינינו, ואנו מודאגים מהפרת תקנון הפרס המתבצעת כעת".

ושוב חזר שר החינוך ופנה לוועדה במכתבו מיום 14.3.2021 ואביא חלק מהדברים כלשונם:

5. אשר לנימוק (בסעיף 3 למכתבכם) לפיו אתם 'חוקרים, לא חוקרים פרטיים', אציין כי משעה שקיבלתם

על עצמכם את הכבוד והמחויבות הנלווים לכהונה בוועדת הפרס, אינכם יכולים לפטור עצמכם מחובת עריכת הבירורים העובדתיים הדרושים על מנת שהחלטתכם תהיה מבוססת כנדרש בנימוק המתחכם לפיו אינכם 'חוקרים פרטיים'. ככל שדרושים לכם אמצעים נוספים לצורך קיבוץ המידע הרלבנטי לשם השלמת התמונה העובדתית העומדת לנגד עיניכם, עליכם לפנות אל מזכיר הוועדה ולהנחותו בעניין ולא לפטור עצמכם מחובת הבירור האמורה.

6. אשר לספקולציה (בסעיף 4 למכתבכם) לפיה אפשר שפרופ' גולדרייך אינו תומך בתנועת ה-BDS, הרי שמדובר בספקולציה שאינה עולה כדי מילוי חובת הבירור המוטלת עליכם כחברי ועדת הפרס. לא רק שמדובר בספקולציה שאינה מוציאה אתכם ידי חובת הבירור, נראה גם כי מדובר בספקולציה נטולת בסיס. כך, על פי מידע שהובא לידיעתי בראיון עם פרופ' גולדרייך שהתפרסם באתר 'מאקו' ביום 11.3.2021, מיוחסות לפרופ' גולדרייך אמירות שלא ניתן להבינן אלא כתמיכה בתנועת ה-BDS.

7. כאמור, מצב הדברים בו פרס ישראל יוענק לאדם, יהיו הישגיו האקדמיים אשר יהיו, התומך בתנועה החותרת תחת לגיטימיות מדינת ישראל ואשר מדינות זרות רבות פועלות לגינויה ולדחיקת רגליה, הוא מצב דברים בלתי מתקבל על הדעת. יודגש, שאין מדובר בסוגיה פוליטית – מדובר בסוגיה של שכל ישר.

8. בהקשר זה אעיר כי הערכתכם (בסעיף 5 למכתבכם) לפיה על חותמי העצומה בעניין ה-BDS מצויים גם שישה זוכי פרס ישראל בעבר אינה רלבנטית לחלוטין בהעדר כל טענה לפיה למי מהם הוענק הפרס לאחר החתימה על העצומה האמורה ומתוך מודעות לתמיכתו בתנועת ה-BDS. ממילא מעשיו של זוכה בפרס ישראל לאחר קבלת הפרס, כאשר מדובר במעשים שיש בהם כדי לשלול את המועמדות, אינם מהווים 'הכשר' למעשים דומים של מועמד לפרס" (ההדגשה במקור – י"ע).

5. בהמשך לכך, שוחח יו"ר ועדת השופטים עם פרופ' גולדרייך וקיבל ממנו מכתב בחתימתו, המופנה אל יו"ר ועדת השופטים, שבו נכתב "בתשובה לשאלתך, הריני מצהיר בזאת כי אינני תומך ב-BDS ומעולם לא תמכתי בארגון זה".

6. ביני לביני התגלגלו הדברים לתקשורת ונחשף שמו של פרופ' גולדרייך כזוכה המיועד של פרס ישראל (בניגוד להוראות הסודיות בתקנון). מכל מקום, משלא הכריז

שר החינוך על פרופ' גולדרייך כזוכה בפרס ישראל, הוגשה העתירה דנן ביום 30.3.2021, כשבועיים ימים לפני יום העצמאות.

הדיון בעתירה נקבע ליום שני ה-5.4.2021 אך נדחה לבקשת משיבי המדינה ליום 8.4.2021, על מנת לבחון את האפשרות לייתר את העתירה. המדינה הייתה אמורה להגיש תגובתה עד ליום 7.4.2021 שעה 12:00, אך לאחר מספר דחיות שנתבקשו, הוגשה תגובת משיבי המדינה סמוך לשעה 19:30.

7. בתגובה, שהוגשה כאמור ערב הדיון, נאמר כי לעת הזו שר החינוך אינו יכול לקבל החלטה בעניין אישורה של המלצת ועדת השופטים, וזאת על רקע מספר פרסומים שנכתבו או נחתמו על ידי פרופ' גולדרייך, לרבות מהעת האחרונה. הכוונה לעצומה שעליה חתם פרופ' גולדרייך ובה "תזכורת" וקריאה לאיחוד האירופי להפסיק שיתופי פעולה של מוסדות או תכניות הקשורים לאיחוד האירופי עם אוניברסיטת אריאל (להלן: העצומה בנוגע לאוניברסיטת אריאל). שר החינוך טען כי קיימת אפשרות שיגיע לידיו מידע רלוונטי נוסף שאותו יידרש לבחון וכי יאפשר לפרופ' גולדרייך להתייחס אליו. בתגובה נאמר כי בכוונתו של שר החינוך לקבל החלטה בעניין הפרס בתוך כחודש ימים, וככל שיוחלט להעניק לפרופ' גולדרייך את הפרס, ניתן יהיה לעשות כן בטקס פרסי ישראל שייערך בשנה הבאה או במועד מוקדם יותר לפי בחירתו של פרופ' גולדרייך.

המשיב 4, היועץ המשפטי לממשלה, הביע בתגובתו את עמדתו לגבי הפרסומים המיוחסים לפרופ' גולדרייך. לדידו, בשלושה מהם אין די כדי להצדיק החלטה של שר החינוך שלא לאשר את המלצת ועדת השופטים. ברם, באשר לעצומה בנוגע לאוניברסיטת אריאל, סבר היועץ המשפטי לממשלה, כי החלטתו של שר החינוך בדבר הצורך בהמשך בירור העניין אינה חורגת ממתחם הסבירות. לעמדת היועץ המשפטי לממשלה, בשים לב לעיתוי הפרסום ולתוכנו; בשים לב לפסיקת בית משפט זה המכירה באופן עקרוני, לעניין הענקת הפרס, באפשרות קיומם של מקרים חריגים שבהם ניתן יהיה להביא בחשבון שיקולים "חיצוניים" לשיקולים המקצועיים הצרים; בשים לב להוראות החוק למניעת פגיעה במדינת ישראל באמצעות חרם, התשע"א-2011 (להלן: חוק החרם) ולאפשרות כי קריאה לחרם עשויה להיכנס בגדרם של מקרים חריגים אלו; בשים לב להערכת שר החינוך בדבר קיומם של מסמכים רלוונטיים נוספים ולצורך בפרק זמן נוסף לבחינת העניין, לרבות מתן אפשרות להידרש להתייחסותו של פרופ' גולדרייך לדברים בטרם קבלת החלטה סופית; ובשים לב לכך שמדובר בשאלה "לא טריוויאלית" שעשויה לדרוש ליבון משפטי שקיים קושי לבצעו עד טקס הענקת הפרס – הרי שהחלטת שר החינוך

לקבל החלטה בתוך כחודש ימים אינה חורגת ממתחם הסבירות, ולכשתקבל ניתן יהיה להעמידה לבחינה משפטית.

8. הדיון התקיים כאמור ביום חמישי ה-8.4.2021, שבוע לפני יום העצמאות שבו מחולק ברגיל פרס ישראל, אך בשל ימי הקורונה צולם הפעם הטקס כבר ביום ראשון, ה-11.4.2021 בהרכב מצומצם של משתתפים, כדי לשדרו במוצאי יום העצמאות. מכאן סד הזמנים הדוחק שבגיננו הסכימו משיבי המדינה כי הדיון בעתירה יתקיים כאילו הוצא צו על תנאי.

כאמור, בעת שהתקיים הדיון בפנינו, שר החינוך טרם גיבש את דעתו באופן סופי. במצב דברים זה, סברנו כי יש למצות את כל האפשרויות לייתר את העתירה, מבלי שבית המשפט יידרש לסוגיה שעלולה להיתפס על ידי הציבור או חלקו, כמחלוקת פוליטית-ערכית. לכן, ומבלי שנעלם מעינינו כי עצם הדחייה יש בה כדי למנוע מפרופ' גולדרייך לקבל את הפרס בטקס שנערך כעבור שלושה ימים, ניתנה על ידינו מיד עם תום הדיון החלטת ביניים כהאי לישנא (להלן: החלטת הביניים):

"בנסיבות המיוחדות שנוצרו, בשים לב לעמדת שר החינוך בדבר הצורך בפרק זמן נוסף לבחינת העניין, לרבות מתן אפשרות להידרש להתייחסותו של פרופ' גולדרייך לדברים בטרם קבלת החלטה סופית; ובשים לב לעמדת היועץ המשפטי לממשלה לכך שמדובר בשאלה 'לא טריוויאלית' שעשויה לדרוש ליבון משפטי שיש קושי לבצעו לנוכח סד הזמנים (הדיון נערך היום, יום חמישי ה-8.4.2021 והטקס אמור להיות מצולם ביום ראשון הקרוב ה-11.4.2021) – בהינתן כל אלה, אנו סבורים כי יש לאפשר לשר החינוך לחזור ולעיין בדברים ולקבל החלטה בתוך חודש ימים מהיום. זכויות הצדדים שמורות ביחס לכל החלטה שתתקבל.

רשמנו לפנינו כי ככל שיוחלט להעניק לפרופ' גולדרייך את הפרס, ניתן יהיה לעשות כן בטקס פרסי ישראל שייערך בשנה הבאה או במועד מוקדם יותר לפי בחירתו של פרופ' גולדרייך".

30 יום חלפו, והמשיבים ביקשו פעם אחר פעם ארכה על מנת לגבש את עמדתם. ביום 10.6.2021, ערב השבעת הממשלה החדשה וסיום כהונתו של שר החינוך, מסר האחרון ליועץ המשפטי לממשלה את החלטתו הסופית לדחות את החלטת ועדת השופטים להעניק לגולדרייך את הפרס. בהחלטת השר נאמר, בין היתר, כי אין לראות את שר החינוך כחותמת גומי של ועדת הפרס; כי לצד שיקולים של מצוינות אקדמית,

עומדים שיקולים שעניינם תרומת המועמד למדינת ישראל; וכי מקום שבו ועדת השופטים אינה כשירה או אינה יכולה לבחון את שאלת תרומתו של המועמד למדינת ישראל, אזי על השר לעשות כן. שר החינוך הדגיש במכתבו כי עמדתו הפוליטית של פרופ' גולדרייך אינה רלוונטית לצורך בחינת מועמדותו לקבלת הפרס, ואילו השתכנע כי פרופ' גולדרייך תרם לחוסנה של מדינת ישראל באמצעות תרומתו לאקדמיה, היה גאה להעניק לו את הפרס. אלא שלדברי השר, תרומתו של גולדרייך למדינה באמצעות מחקריו "מתקזזת" אל מול פעילותו להחרמת מוסדות מחקר ישראליים, המחלישה את האקדמיה הישראלית ופוגעת בחוסנה של מדינת ישראל. שר החינוך הוסיף כי אף אם פרופ' גולדרייך אינו תומך בתנועת ה-BDS, הרי שמעשיו תומכים בתנועה ומבטאים ניסיון לפעול למתן לגיטימציה עבורה. שר החינוך החליט אפוא כי לעת הזו פרופ' גולדרייך אינו כשיר לקבל את הפרס, וככל שבעתיד פני הדברים יהיו שונים ופרופ' גולדרייך יפעל לחזק את האקדמיה הישראלית ויתרום תרומה חיובית לחוסנה של מדינת ישראל, אזי תיפתח בפניו הדרך לקבלת פרס ישראל.

לאחר מספר ארכות, הוגשה ביום 22.7.2021 "הודעה מעדכנת מטעם המדינה". בהודעה נאמר כי לאחר כינון הממשלה החדשה, הובאה החלטת שר החינוך לידיעת שרת החינוך הנוכחית, אך השרה לא מצאה לנכון להידרש לעניין, וזאת בהינתן שכבר נתקבלה החלטה סופית על ידי קודמה לתפקיד, ותוך שהיא מבהירה כי תכבד כל החלטה של בית המשפט. לגופה של סוגיה, בשורה התחתונה, הביע היועץ המשפטי לממשלה את עמדתו ולפיה יש מקום להיעתר לעתירה ולהורות על אישור המלצת ועדת השופטים להעניק את פרס ישראל לפרופ' גולדרייך.

עמדתו זו של היועץ המשפטי לממשלה ראויה ומקובלת עלי ובהתאם לכך אציע לחברי לקבל את העתירה ולעשות את הצו למוחלט. כפי שנראה להלן, המקרה שלפנינו הוא ייחודי, אך כוחה של הפסיקה הנוגעת לפרס ישראל יפה גם לגביו.

דיון והכרעה

9. כפי שצינו בהחלטת הביניים, "יש להצר על כך שפרס כה יוקרתי ובעל מוניטין ואירוע מאחד ומרומם לב כמו טקס פרס ישראל, הופך כמעט באופן קבוע למקור מחלוקת ופילוג".

מורגלים אנו בעתירות של עותרים וגופים שונים כנגד מקבלי הפרס. אלא שזו הפעם, ענייננו במקרה ייחודי וראשון מסוגו בכך שוועדת השופטים עצמה עתרה לבית

המשפט לאחר ששר החינוך דחה את המלצותיה. שרי חינוך קודמים, הגם שלא תמיד רוו נחת, בלשון המעטה, מהבחירה בזוכה פרס ישראל, אימצו את החלטת ועדת הפרס. במקרה דנן, זו הפעם הראשונה ששר חינוך בישראל לא מאמץ את החלטת ועדת הפרס, ומצב ייחודי זה הביא למצב ייחודי שבו זו הפעם הראשונה שוועדת הפרס היא שעותרת כנגד החלטת שר החינוך.

יכול הטוען לטעון כי היה על פרופ' גולדרייך עצמו להגיש עתירה, בהיותו הנפגע הקונקרטי, וכי הוועדה מתעברת לכאורה על ריב לא לה. הטענה הועלתה על ידי משיבי המדינה בתגובתה הראשונה, אך לאור מכלול הנסיבות, מצא היועץ המשפטי לממשלה שלא לבקש את דחיית העתירה על הסף מטעם זה. עמדה זו ראויה, ואוסיף ואומר כי משהחליטה הוועדה כי פרופ' גולדרייך ראוי לפרס ישראל, ומשנדחתה בחירת הוועדה, יש להכיר באינטרס הישיר שלה (והשוו, שמא על דרך של קל וחומר, בג"ץ 4500/07 יחימוביץ' נ' מועצת הרשות השנייה לרדיו ולטלוויזיה, פסקה 15 סיפא (21.11.2007)).

10. פתחנו ואמרנו כי עתירה כנגד מתן פרס ישראל לפלוני בתחום כזה או אחר, הפכה כמעט לריטואל קבוע, על אף שפעם אחר פעם דחה בית המשפט עתירות אלה. על אף ייחודה של העתירה שלפנינו, הרי שלנוכח הפסיקה שנצטברה בנושא פרס ישראל, נמצאים אנו בשדה משפט שבו נחרשו כבר תלמים. ואכן, כבר בהחלטת הביניים עמדנו על העקרונות הבאים:

"קורפוס הפסיקה שנצטבר בנושא פרס ישראל עומד לפנינו: על עצמאות שיקול הדעת המקצועי של חברי ועדת השופטים – אין חולק. על אופיו המקצועי הטהור של הפרס שעליו יוקרתו והמוניטין שלו – אין חולק. על כך שככלל, לצורך הענקת הפרס אין רלוונטיות להתבטאויות 'פרטיות' חוץ-מקצועיות של הזוכה בפרס – אין חולק".

11. מבלי להתיימר להקיף את הפסיקה בנושא, אפנה לפסקי הדין הבאים, שכל אחד מהם משקף מחלוקת ציבורית שהתעוררה בעקבות ההכרזה על זוכה הפרס, ובכל אחד מהם נדחתה העתירה:

(-) עניין עמוס עוז (בג"ץ 1933/98 הנדל נ' שר החינוך, התרבות והספורט (25.3.1998)) – שם נטען כי הסופר עמוס עוז אינו ראוי לקבלת פרס ישראל לספרות ולשירה בשל מאמר שפרסם, שלטענת העותר היה בו "משום פגיעה קשה בציבור רחב";

(-) עניין שולמית אלוני (בג"ץ 2348/00 סיעת המפד"ל, המפלגה הדתית לאומית בארץ ישראל נ' שר החינוך (23.4.2000)) – שם נטען כי גב' שולמית אלוני אינה ראויה לקבלת פרס ישראל על מפעל חיים;

(-) עניין יגאל תומרקין (בג"ץ 2769/04 יהלום נ' שרת החינוך, התרבות והספורט, פ"ד נח(4) 823 (2004) (להלן: עניין תומרקין)) – שם נטען כי האמן יגאל תומרקין אינו ראוי לקבלת פרס ישראל בתחום הפיסול, בין היתר, בשל שורת התבטאויות שבהן הביע טינה ובוז כלפי הציבור הדתי והחרדי;

(-) עניין פרופ' שטרנהל (בג"ץ 2454/08 פורום משפטי למען ארץ ישראל נ' שרת החינוך (17.4.2008) (להלן: עניין שטרנהל)) – שם נטען כי פרופ' זאב שטרנהל אינו ראוי לקבלת פרס ישראל בתחום חקר מדע המדינה, בשל שורת התבטאויות נגד התיישבות יהודית ביהודה ושומרון.

(-) עניין הרב אריאל (בג"ץ 1977/20 האגודה למען הלהט"ב בישראל ("האגודה לשמירת זכויות הפרט") נ' שר החינוך (26.4.2020) (להלן: עניין אריאל)) – שם נטען כנגד זכייתו של הרב יעקב אריאל בפרס ישראל בתחום הספרות התורנית בשל שורת התבטאויות כנגד קהילת הלהט"ב;

(-) עניין פרופ' ניצה בן-דב (בג"ץ 2056/21 פדבה נ' שר החינוך (25.3.2021)) – שם נטען כנגד זכייתה של פרופ' בן דב בפרס ישראל בתחום חקר הספרות העברית והכללית, בין היתר בשל טענות העותר להתעמרות והוצאת לשון הרע על ידה.

חריג לפסיקה דלעיל אנו מוצאים בעניין שניצר (בג"ץ 2205/97 מאסלה נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד נא(1) 233 (1997)), שם הורה בית המשפט על החזרת העניין לוועדת השופטים. נציין כי הפסיקה המאוחרת לעניין שניצר – שהיה פסק הדין הראשון בשרשרת פסקי הדין בעניין פרס ישראל – חזרה והבחינה בין פסק הדין לבין המקרים שנדונו לאחריו. אין חולק כי מדובר בפסק דין חריג ויוצא דופן שעליו נמתחה בשעתו ביקורת (דניאל פרידמן "שפיטות החלטות בעניין פרס ישראל" המשפט ה 181

(התשס"ה); מאיר הופמן "שפיטות החלטות בעניין פרס ישראל – עד מתי?" המשפט ח (התשס"ג)).

היקף שיקול הדעת של שר החינוך ו"למה לי פוליטיקה עכשיו"?

12. אחזור ואפנה את הקורא אל פסקה 1 לעיל, לצוטט נימוקי ועדת הפרס. הנימוקים אינם נהירים ואינם מובנים לקורא מן השורה, אלא ליודעי ח"ן בתחום המתמטיקה ומדעי המחשב. זו בדיוק הסיבה בגינה ממנה שר החינוך לוועדת הפרס שופטים שהם מומחים בתחום נשוא הפרס. רק המומחים לדבר, הם שיכולים להבין, לבחון ולהעריך מי ראוי לפרס שניתן על הישגים מקצועיים טהורים בתחום הרלוונטי.

13. לכך השלכה על היקף שיקול דעתו של שר החינוך, ועל מידת התערבותו של בית המשפט בשיקול דעתו. במצב הדברים הרגיל בית המשפט יימנע מלהתערב בשיקול הדעת של הרשות המבצעת אלא אם נפל בה אחד או יותר מהמריעין בישין של המשפט המינהלי, כגון אי סבירות, העדר מידתיות, הפרה של כללי הצדק הטבעי, הפליה, שרירות, חריגה מסמכות וכיו"ב. לא כך כאשר בפרס ישראל עסקינן. שיקול דעתו של שר החינוך בבואו לאשר את החלטת ועדת הפרס, מצומצם מלכתחילה:

"הכרעתה של ועדה כאמור אמנם כפופה לאישורו של שר החינוך, אך בכפוף לאישור זה, שעל טיבו ומטרתו אשוב לעמוד, ועדת שופטים שמונתה כדין ופעלה בתום-לב ותוך קיום הכללים שהותוו בתקנון לפעולתה, סוברנית להחליט על-פי הבנתה המלאה. ניתן לומר כי החלטתה כמעט חסינה מפני התערבות, בין מצדו של שר החינוך ובין מצדו של בית-המשפט.

[...] אף שבעיקרון, החלטותיהן של ועדות השופטים הן שפיטות, הרי שלנוכח אופי התפקיד המוטל עליהן ורוחב שיקול-הדעת הנתון להן, הרי שרק במקרים חריגים ובנסיבות יוצאות דופן עשויה להימצא עילה להעמיד את הכרעותיהן לביקורת שיפוטית.

[...] כשלעצמי הריני סבור כי סמכות האישור הנתונה בידי שר החינוך נועדה לאפשר לו לפקח על תקינות פעילותן של ועדות השופטים לפרס ישראל, ואין סמכות זו מתירה לשר להתערב בהכרעותיהן ובהערכותיהן של הוועדות לגופן מטוב עד רע. הווי אומר: בכל הנוגע למהות השיקולים שעל יסודם מחליטה ועדת שופטים להעניק את פרס ישראל בתחום פלוני לפלוני, נתונה לוועדה אוטונומיה מוחלטת, ואין שר החינוך רשאי להתערב בהכרעתה ובשיקולים שעליהם ביססה הוועדה את החלטתה. הפיקוח שבדידי שר החינוך לקיים מוגבל לבחינת הפן הארגוני-ממוני

של פעולת הוועדה וכן לבחינה אם הדיונים שהתקיימו לפנייה ותהליך קבלת ההחלטה על-ידיה עולים בקנה אחד עם הוראות התקנון, ואף עומדים במבחני התקינות המינהלית של המשפט הציבורי (עניין תומרקין, פסקה 12) (הדגשות הוספו – י"ע).

"לוועדת השופטים נתון שיקול דעת רחב ביותר, בהיותה גוף המונחה בשיקולים מקצועיים ובידיו הידע והנתונים לקבל החלטה [...] מקום שהחלטתה של ועדת השופטים להעניק את פרס ישראל למאן-דהוא התקבלה בתום-לב ועל בסיס שיקולים מקצועיים ענייניים, אין ככלל עילה להתערבות בית משפט זה בתוכן ההחלטה" (עניין שטרנהל, פסקה 6 והפניות שם).

14. הנה כי כן, בניגוד להחלטות מינהליות רגילות של הרשות המבצעת, אישורו של שר החינוך את המלצת ועדת השופטים לא נועד לקיים ביקורת לגופה של החלטה, אלא בחינה אם החלטת ועדת השופטים התקבלה בהתאם למבחני המשפט המינהלי, כגון, אם מי מחברי הוועדה לא נגוע בניגוד עניינים וכיו"ב.

זאת ועוד. על אף שלסעיף 33 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 אין תחולה ישירה על החלטות ועדות השופטים לעניין פרס ישראל, הרי שסעיף זה מקרין על מדיניות בית המשפט שלא להתערב בהחלטות ועדות השופטים, ובדומה, ראוי להחיל מדיניות מרוסנת זו גם על שר החינוך. הפרס ניתן בשל הישגים מקצועיים ולחברי הוועדה יש את המומחיות הנדרשת להחליט מי ראוי לקבל את הפרס. השיקולים שעל ועדות הפרס לשקול הם אפוא שיקולים מקצועיים טהורים. כך עולה מסעיף א' לתקנון פרס ישראל הקובע כי הפרס יוענק ל"אזרחי ישראל יחידים, שהצטיינו מאוד וקידמו את התחום באחד המקצועות והתחומים המפורטים להלן, ושנבחרו על-ידי ועדת שופטים ציבורית".

מקצועיות ומצוינות – זו נקודת המוצא וזו גם נקודת הסיום.

15. לצד ההפרדה העניינית בין שיקולים מקצועיים לבין התבטאויות שאינן נוגעות לתחום המקצועי, ניתן בפסיקה משקל לחופש הביטוי.

במדינות דמוקרטיות, חופש הביטוי והחופש האקדמי הולכים שלובי זרוע. הכל כבר נאמר בעניין שטרנהל ואחזור ואביא דברים בשם אומרם:

"בעוד פרס ישראל ניתן בגין הישגים מקצועיים ראויים להערכה, ההתבטאויות בהן מדובר על פי רוב נעשות מחוץ למסגרת המקצועית בגינה ניתן הפרס. במצב דברים זה קשה שלא לראות את מניעת הפרס ממי שנמצא ראוי לו בשל הישגיו המקצועיים, אך על בסיס עמדות שהביע, כפגיעה בחופש הביטוי, ולו באופן עקיף. תוצאה שכזו יש לה אפקט של 'סתימת פיות' שאין לה מקום במשטר דמוקרטי, שהלוא מהו המסר המתקבל אם לא מסר של השתקה? עצם הידיעה כי הבעת דעה שאינה פופולרית עשויה לשאת כעבור זמן תוצאות במישור שיש לו היבט מקצועי, גם אם על דרך של הענקת פרס, אינה מתיישבת עם תרבות של חופש ביטוי במשטר דמוקרטי" (שם, פסקה 10).

ומכאן שגם התבטאויות שהן "צורמות, בוטות ועולבות בציבור שלם" (עניין אריאל, פסקה 10), נדחות מפני יוקרתו המקצועית של פרס ישראל והפגיעה בחופש הביטוי.

16. בית המשפט חזר והדגיש בעניין שטרנהל כי להתבטאויות של מועמדים לפרס ישראל בנושאים שאינם נוגעים לתחום המקצועי שבגינם הם זוכים בפרס, אין מקום במערך השיקולים שעל ועדות הפרס לשקול, וכפי שאמר המשורר, "אז למה לי פוליטיקה עכשיו"? למדינת ישראל, כמדינה שמעודדת מצוינות בתחומי המדע והטכנולוגיה, יש אינטרס מובהק להפריד בין דעות פוליטיות וחברתיות כאלה ואחרות של המועמד, לבין הערכה אקדמית של יכולותיו המקצועיות ותרומתו המקצועית בתחומו. זו הסיבה בגינה ועדות מומחים מהשורה הראשונה בתחום הרלוונטי הן שממליצות על המועמד לפרס וכאמור, זו הפעם הראשונה בהיסטוריה של פרסי ישראל, ששר חינוך לא אישר המלצה של ועדת שופטים מקצועית.

עניינו של פרופ' גולדרייך על רקע הפסיקה דלעיל

17. הפסיקה הכירה בכך שאין "לשלול באופן מוחלט את האפשרות כי תהיינה התבטאויות שנשמעו מפי מועמד לפרס ואשר חומרתן כה חריפה וכה קיצונית, עד כי יהא זה בלתי ראוי ובלתי סביר להתעלם מהן ולשקול אך את זכויותיו המקצועיות של אותו מועמד" (עניין שטרנהל, בפסקה 10).

מהם אותם מקרים חריגים וקיצוניים? ככל שאנו נדרשים ליתן בהם סימנים, נביא לדוגמה מועמד שמעל ראשו תלוי כתב אישום על מעשים פליליים חמורים, או מעשים והתבטאויות מאלו המפורטים בסעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת, על פי הפסיקה שפירשה

ויישמה חוק זה: שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית; הסתה לגזענות; תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או של ארגון טרור נגד מדינת ישראל (וראו עניין שטרנהל, בפסקה 10).

18. לנוכח הוראות חוק החרם, היועץ המשפטי לממשלה סבר כי עקרונית, קריאה לחרם יכולה להיכנס בגדר המקרים הקיצוניים והחריגים שבהם ניתן להתחשב בשיקול "חיצוני" לשיקולים המקצועיים. אך זאת, בהתחשב במכלול נסיבות המקרה – חומרת הדברים, עדכניותם, תכיפותם וכיו"ב.

שר החינוך השתית את החלטתו על הפרסומים הבאים (חלקם הובאו לידיעתו רק לאחר החלטתו לדחות את החלטת ועדת השופטים):

(-) מכתב משנת 2005 – מכתב לעיתון ה"גרדיאן" הבריטי, שעליו חתומים מספר אנשי אקדמיה, שם נטען כי אוניברסיטת אריאל מנוגדת לחוק הבינלאומי. במכתב זה יש תמיכה בקריאה לחרם של ארגון אקדמאי בריטי על אוניברסיטת בר אילן בשל שיתוף הפעולה שלה עם אוניברסיטת אריאל.

(-) עצומה משנת 2008 – עצומה עליה חתומים עשרות אנשים, הממוענת למזכיר הכללי של הכנסיה המתודיסטית המאוחדת, וקוראת לכנסיה לתמוך בכנס הכללי שלה בהצעה שלא להשקיע בחברות ש"מאפשרות לכיבוש להמשיך", וכי ככל שכן יוחלט "אנו החתומים מטה נריע ליוזמתכם האמיצה, ונקווה שהדבר יהווה דוגמה להרבה אחרים ללכת בעקבותיה".

(-) עצומה משנת 2011 – מחאה פומבית נגד חוק החרם, עליה חתומים מאות אנשים, כולל פרופ' גולדרייך וכולל אנשי אקדמיה, שרים וחברי כנסת לשעבר, בכירים לשעבר בצבא ובגופי ביטחון אחרים, כולל כלות וחתני פרס ישראל ופרס ביטחון ישראל.

(-) מאמר משנת 2014 – במאמר זה דן פרופ' גולדרייך בהצדקות להטלת חרם ומנתח את הסוגיה מזוויות שונות.

(-) עצומה משנת 2019 – עצומה המופנית אל מפלגות בגרמניה, ועליה חתומים חוקרים יהודים וישראלים המבקשים להבחין בין אנטישמיות לבין תמיכה בזכויות האדם של פלסטינים, וזאת לאור הצעות שעלו בפרלמנט הגרמני להשוות את תנועת ה-BDS לאנטישמיות.

(-) העצומה בנוגע לאוניברסיטת אריאל משנת 2021 – שבה נכתב כי על האיחוד האירופי לעמוד בכללים שקבע הוא עצמו בעניין אוניברסיטת אריאל. התאריך על גבי העצומה הוא 23.3.2021 אך פרופ' גולדרייך הבהיר בדיון שנערך בפנינו, כי העצומה נחתמה על ידו בחודש ינואר 2021. בעצומה, עליה חתומים 522 חותמים, נטען כי האיחוד האירופי מעניק לגיטימציה למוסדות אקדמיים ישראליים הפועלים בהתנחלויות לא-חוקיות בשטחים ואינו עומד בכללים שהוא עצמו קבע. הלכה למעשה, יש בעצומה זו קריאה לאיחוד האירופי להפסיק שיתופי פעולה של מוסדות/תוכניות הקשורים לאוניברסיטת אריאל.

העצומה בנוגע לאוניברסיטת אריאל, היא שעמדה בבסיס בקשתו של שר החינוך ליתן לו שהות לבחון את הדברים, בקשה לה נעתרנו בהחלטת הביניים.

19. לגישת היועץ המשפטי, המקובלת עלי, אין במכתבים או בעצומות שנסקרו לעיל, חלקם לפני שנים ארוכות, כדי לגבש עילה שלא לאשר את המלצת ועדת השופטים להעניק לפרופ' גולדרייך את פרס ישראל. חלק מהמכתבים והעצומות נחתמו מספר שנים לפני חקיקתו של חוק החרם ולפני פסק הדין שניתן בבג"ץ 5239/11 אבנרי נ' הכנסת (15.4.2015), שדחה עתירות שתקפו את חוקתיותו של החוק. חלוף הזמן מאז פורסמו מרבית המכתבים או העצומות, בצירוף הצהרתו הנוכחית של פרופ' גולדרייך כי אינו תומך ב-BDS כפי שיפורט להלן, מביאים למסקנה כי לא מתקיימות נסיבות קיצוניות שבהן תיתכן התחשבות חריגה בשיקול חיצוני לצורך הענקת פרס ישראל.

העצומה משנת 2019 – שנחתמה על ידי פרופ' גולדרייך ועל ידי כמאתיים אנשי אקדמיה מכל רחבי הארץ – קוראת לפרלמנט הגרמני לבטל את ההכרה בתנועת ה-BDS כתנועה אנטישמית. השאלה אם יש לזהות קריאה לחרם על ישראל עם אנטישמיות שנויה במחלוקת בשיח הציבורי בארץ ובחו"ל. יש הסבורים כי מטרתה של תנועת ה-BDS היא לפעול כנגד החזקתה של ישראל בשטחים, ולדידם, אין לזהות ביקורת חריפה על מדיניות ממשלת ישראל בשטחים כאנטישמיות. דומה שרוב הציבור אינו רואה כך את תנועת ה-BDS, ורבים וטובים סבורים כי לפנינו תנועה אנטישמית בתחפושת, וליתר דיוק, אנטישמיות בצורתה החדשה, אנטישמיות מדינית השוללת את זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית ושוללת את עצם קיומה של מדינת ישראל. כך סבר גם הפרלמנט הגרמני, שאליו מצאו לפנות חותמי העצומה. יש שיתמהו מה מצאו אנשי אקדמיה בישראל לפנות לגרמניה (דווקא לגרמניה) כדי להעמידה על "טעותה" ולהסביר לפרלמנט הגרמני מהי אנטישמיות. מכל מקום, אין בחתימה על אותה עצומה, כשלעצמה, כדי להכניס את פרופ'

גולדרייך אל אותן נסיבות חריגות שבהן "ניתן יהא לשקול שיקולים שאינם מקצועיים גרידא" (עניין שטרנהל, בפסקה 10).

20. העצומה בנוגע לאוניברסיטת אריאל מעוררת לכאורה קושי מסוים לנוכח ההגדרה בסעיף 1 לחוק החרם הקובע כלהלן:

'חרם על מדינת ישראל' – הימנעות במתכוון מקשר כלכלי, תרבותי או אקדמי עם אדם או עם גורם אחר, רק מחמת זיקתו למדינת ישראל, מוסד ממוסדותיה או אזור הנמצא בשליטתה, שיש בה כדי לפגוע בו פגיעה כלכלית, תרבותית או אקדמית.

חוק החרם מטיל אחריות נזיקית ושולל הטבות מינהליות מסוימות כמפורט בחוק. אני נכון להניח כי קריאה לחרם על מדינת ישראל או לחרם על האקדמיה במדינת ישראל, במיוחד מפיו של מי שיוקרתו והישגיו צמחו לו בערוגות האקדמיה בישראל, עשויה להיכנס לגדר המקרים הקיצוניים והחריגים של התחשבות בשיקול "חיצוני". זאת, מאחר שקשה להלום כי איש אקדמיה ישראלי, שפועל במסגרת האקדמיה הישראלית ונהנה מחסותה, ישתתף בקריאה לחרם על האקדמיה בישראל. מצב מעין זה הוא בבחינת אבסורד שקשה להעלותו על הדעת. את דעתי על החרם האקדמי הבעתי בעניין אבנרי:

"החרם הוא כלי יוצא דופן בארגז הכלים של חופש הביטוי [...] יש משהו אורווליאני בטענת העותרים כי החוק מגביל את חופש הביטוי. חרם אקדמי-תרבותי מהווה סתימת פיות במובן הפשוט של המילה, מונפול של דוכן אחד ויחיד בשוק הדעות, אנטי-תזה מובהקת לחופש הביטוי ולרעיון של שוק דעות חפשי. החרם התרבותי-אקדמי על ישראל, נועד לשחק ולהשתיק את הביטוי הפוליטי, לכפות דעה אחת ו'אמת' אחת".

ברם, פרופ' גולדרייך הצהיר וחזר והבהיר כי אינו תומך בתנועת ה-BDS. עוד קודם לדיון שנערך בפנינו, פרופ' גולדרייך הגיש תגובה מטעמו שבה נאמר כי הוא:

"מכבד את פרס ישראל וחש גאווה גדולה על שוועדת השופטים/ות המקצועית לפרס ישראל בחרה בו לזוכה בפרס על תרומתו לחקר מדעי המחשב לשנת תשפ"א [...] ובמסגרת הניסיון להדוף את ההכפשות של השר, המשיב 5 אף הבהיר כי הוא איננו תומך בתנועת ה-BDS, אולם יובהר מיד כי המשיב אינו סבור כי לעמדותיו המדיניות והפוליטיות, לרבות בשאלת יחסו לתנועה זו, יש

רלבנטיות כלשהי לשאלה אם הוא זכאי לפרס ישראל אם לאו. ההבהרה נעשתה לאור הכתבות הרבות שפורסמו ומשום שהשר ייחס לו מבלי לברר עימו עמדות שאינן עמדותיו, וייחוסים אלה גם פורסמו ברבים".

גם במכתבו של בא כוחו של פרופ' גולדרייך מיום 5.5.2021 במענה למכתבו של שר החינוך, נאמר כי "הוא איננו תומך בתנועת החרם על ישראל ואילו היה תומך ברי כי לא היה מסכים כלל לקבל את הפרס". גם במהלך הדיון, שב פרופ' גולדרייך והבהיר והצהיר באמצעות בא כוחו כי הוא עומד מאחורי חתימתו על העצומה אך אינו תומך בתנועת ה-BDS. במסגרת בחינת התבטאויותיו של פרופ' גולדרייך יש לזכור כי חופש הביטוי הוא אחד השיקולים שנלקחו בחשבון בפסיקה בנושא פרס ישראל, והדברים נכונים במיוחד כאשר בביטוי פוליטי עסקינן.

21. פרס ישראל נושא אופי ממלכתי, מקצועי וא-פוליטי. מהפסיקה שהובאה דלעיל נמצאו למדים כי החלטת ועדת השופטים להעניק את פרס ישראל לפלוני "כמעט חסינה מפני התערבות מהותית בשיקוליה מצדו של שר החינוך, ואף מפני ביקורת שיפוטית" (דברי השופט מצא בעניין תומרקין). שיקול הדעת המוקנה לשר החינוך ביחס להמלצת ועדת השופטים תחום ומוגדר היטב, ומוגבל למקרים שבהם נמצא פגם בהליכי עבודת הוועדה או בנסיבות קיצוניות שלטעמי אינן מתקיימות במקרה דנן.

מהפסיקה דלעיל ניתן לחלץ אמירה ברורה וחד-משמעית ולפיה יש להבחין בין דעותיו האישיות של מקבל הפרס, גם אם מקוממות וקיצוניות ושנויות במחלוקת, לבין הנושא המקצועי המסור לוועדת הפרס. מתן פרס ישראל לפלוני או לאלמוני אין בו משום "הסכמה" לדעותיו ולהליכותיו של אותו מועמד. אך כפי שנאמר על ידי השופט (כתוארה אז) נאור בעניין תומרקין: "לכל אחד משופטי בית-משפט זה, כאזרח במדינה, עמדה ערכית משלו בשאלה אם ראוי פלוני לפרס המכובד הניתן בשם כולנו, אם אינו ראוי לאצטלא זו. עמדות אישיות אלה ישמור כל אחד מאתנו לעצמו, ואל לנו להפוך את בית המשפט לוועדת-על לאי-הענקת פרסים".

אכן, הפרס הוא ממלכתי אך אינו אמור לשקף קונצנזוס של הציבור. אין בתקנון הפרס תנאי סף לפיו על ועדת השופטים לבחור רק במי שאוחז בדעות שהן בקונצנזוס הציבורי:

"[...] נראה כי ייסודו של הפרס על הסדר וולונטרי מבטיח ביתר-שאת את עצמאותן של ועדות השופטים ומגן על

הפרס – חרף היותו פרס ממלכתי – מפני השפעותיהם של גורמים פוליטיים. מאותם טעמים כנראה נמנעו נסחיו של תקנון פרסי ישראל מלכלול בתקנון תנאי סף להכרה בזכאות המועמד שעליו המליצה ועדת שופטים, לקבל את הפרס (עניין תומרקין, פסקה 14) (הדגשות הוספו – י"ע).

22. לא למותר להזכיר את התהליך שבסופו החליט שר החינוך, ממש ב"דקה ה-90", כי הוא מבקש לבחון שוב את עניינו של פרופ' גולדרייך. נכון ליום 6.4.2021 עמדתו של היועץ המשפטי לממשלה כפי שהועברה לשר החינוך הייתה, כי יש לאשר את המלצת ועדת השופטים ואין בשלוש ההתבטאויות של פרופ' גולדרייך שעמדו באותה עת בפניו, חלקן מלפני שנים, כדי לפסול את זכייתו בפרס ישראל. מכאן, שבנקודת זמן זו, ניתן היה לצפות כי שר החינוך יפעל כפי שפעלו כל קודמיו לפניו, ויאשר את הזכייה בפרס. ברם, בשלב זה נעשה ניסיון לאיתור התבטאויות נוספות של פרופ' גולדרייך, וביום 7.4.2021, יום אחד לפני המועד שנקבע לדיון, העביר שר החינוך ליועץ המשפטי את העצומה שעליה חתם גולדרייך, הנושאת את התאריך 22.3.2021 וכך התגלגלו הדברים כמתואר לעיל.

סוף דבר

23. ועדת השופטים החליטה להעניק את הפרס לפרופ' גולדרייך על הישגיו המקצועיים, על עשייתו האקדמית העשירה והמוערכת ועל הישגיו המוערכים בארץ ובעולם. החלטתו של שר החינוך חורגת מאמות המידה שהותוו בפסיקה העניפה שנזכרה לעיל וממכלול ההסדרים הנוגעים לפרס ישראל. לא על שר החינוך המלאכה לבחון את ה"תרומה למדינה" של המועמד באשר שיקולים אלה חורגים מתקנון פרס ישראל, מההלכה הפסוקה, ומהפרקטיקה הנוהגת מזה שנים רבות. התרומה של המועמד לתחום עיסוקו מסורה לוועדת השופטים. כפי שפורט לעיל, התחשבות בשיקולים חיצוניים בבחירה בזוכה בפרס ישראל שמורה לנסיבות קיצוניות וחריגות במיוחד, ולא זה המקרה שלפנינו.

24. אשר על כן, אציע לחברי ההפוך את הצו על תנאי למוחלט, ולהורות למשיבים 3-1 להעניק לפרופ' גולדרייך את פרס ישראל בתחום חקר המתמטיקה ומדעי המחשב כפי שקבעה ועדת השופטים להענקת פרס ישראל לשנת תשפ"א.

לנוכח הצהרת היועץ המשפטי בתגובתו הראשונה, הרי ש"הכדור" עובר למגרשו ולבחירתו של פרופ' גולדרייך – אם לבקש כי הפרס יוענק לו בטקס פרסי ישראל בשנה הבאה התשפ"ב או במועד לפני כן, שלא במסגרת הטקס השנתי של פרסי ישראל.

המשיבים ישאו בהוצאות העותרת בסך 15,000 ₪ ובהוצאות המשיב 5 בסך 15,000 ₪ (סה"כ 30,000 ₪).

25. אחר הדברים האלה, משהונחה לפני חוות דעתם של חברי, השופט נ' סולברג והשופטת י' וילנר אוסיף מילים מספר בנוגע למסקנה האופרטיבית שאליה הגיעו.

במקרה שלפנינו התוצאה היא בהכרח בינארית – קבלת הפרס או שלילתו. אין מדובר במקרה שבו עומדות לפני הרשות המינהלית מספר אפשרויות בתוך מתחם הסבירות, שאז יש לעיתים טעם להחזיר לרשות המינהלית את ההחלטה על מנת שתבחר באחת האפשרויות בתוך מתחם הסבירות. ובכלל, לא כל אימת שבית משפט זה מוצא כי נפל פגם בהחלטת הרשות המינהלית, הוא מחזיר את ההחלטה אל הרשות המינהלית לצורך עיון מחדש בהחלטה, והדברים הם מן המפורסמות (ראו, מני רבים, בג"ץ 153/83 לוי נ' מפקד המחוז הדרומי של משטרת ישראל, פ"ד לח (2) 393 (1984); בג"ץ 1284/99 פלונית נ' ראש המטה הכללי, פ"ד נג (2) 62 (1999); בג"ץ 6840/01 פלצמן נ' ראש המטה הכללי – צבא ההגנה לישראל, פ"ד ס (3) 121 (2005)).

כפי שנאמר בעניין תומרקין, וצוטט גם על ידי חברי, החלטת ועדת הפרס "כמעט חסינה מפני התערבות מהותית בשיקוליה מצדו של שר החינוך". אזכיר שוב כי על פי תקנון פרס ישראל, המלצת ועדת השופטים מקבלת תוקף לאחר אישור השר, ומשהגענו למסקנה כי דין החלטת השר במקרה דנן להתבטל, הרי שביטול החלטת השר מביא מאליה לפתרונה של הסוגיה. כל הנתונים והשיקולים הצריכים לעניין כבר הונחו לפתחנו והתוצאה אפוא ידועה וברורה – שר החינוך צריך היה לאשר את החלטת ועדת השופטים להעניק לפרופ' גולדרייך את הפרס, כעמדתו של היועץ המשפטי לממשלה שסבר כי הנסיבות דנן רחוקות מהנסיבות הקיצוניות והקשות שבהן תיתכן התחשבות, חריגה כשלעצמה, בשיקולים חיצוניים. דווקא לאור דברים הנחרצים והנכוחים של חברי, שאליהם אני כמובן מצטרף, כי שר החינוך שקל שיקולים שאינם ממין העניין כמו תרומתו של המועמד למדינת ישראל, התוצאה האופרטיבית מתבקשת מאליה. משכך, איני רואה טעם ותוחלת בהחזרת הנושא לשולחנה של שרת החינוך, מה שיביא מן הסתם להחזרת הנושא אל שולחננו.

1. דברי חברי, השופט י' עמית, בחלקם, מקובלים ורצויים; אך למסקנתו, לא אוכל להצטרף. אפרט ואבאר.

2. פרס ישראל מוענק בראש ובראשונה כאות ומופת להצטיינותו ולתרומתו המקצועית של מי שנבחר לזכות בו; לא בכדי ועדה מקצועית יושבת על המדוכה, וממליצה על הזוכים. חיי האזרחים והתבטאויותיו הפרטיות של הזוכה, הרי הם שיקולים 'חיצוניים', ועל פני הדברים, הם זרים להחלטה זו. הצטיינות ומקצועיות, עשויות להימצא אצל מי שדעותיו האישיות נטועות בלב הקונצנזוס הישראלי, ובאותה מידה גם אצל מי שדעותיו קיצוניות. אלה כמו אלה, עשויים להימצא ראויים לעטרה נכבדה זו – פרס ישראל – אם הצטיינותם ותרומתם המקצועית רמה ומוכחת. הדברים עולים מן האמור בחלק א' לתקנון פרסי ישראל, שבו נקבע כך: "פרסי ישראל יוענקו על-ידי שר החינוך, ביום העצמאות במעמד ראשי המדינה, לאזרחי ישראל יחידים, שהצטיינו מאוד וקידמו את התחום באחד המקצועות והתחומים המפורטים להלן, ושנבחרו על-ידי ועדת שופטים ציבורית". כדברים האלה אמר השופט (כתוארו אז) א' מצא בבג"ץ 2769/04 יהלום נ' שרת החינוך, התרבות והספורט, פ"ד נח(4) 823, 839 (2004) (להלן: עניין תומרקין): "הדעת נותנת שלא בכדי נמנעו שר החינוך בן-ציון דינור, שבימי כהונתו (בשנת 1953) נוסד פרס ישראל, וכל שרי החינוך שבאו אחריו מלעגן את פרס ישראל בחקיקה. נראה כי ייסודו של הפרס על הסדר וולונטרי מבטיח ביתר-שאת את עצמאותן של ועדות השופטים ומגן על הפרס – חרף היותו פרס ממלכתי – מפני השפעותיהם של גורמים פוליטיים. מאותם טעמים כנראה נמנעו נסחיו של תקנון פרסי ישראל מלכלול בתקנון תנאי סף להכרה בזכאות המועמד שעליו המליצה ועדת שופטים, לקבל את הפרס".

3. ניכר אפוא, כי השיקול המרכזי והעיקרי בבחירת זוכה, נוגע למידת הצטיינותו ותרומתו המקצועית בקשר עם התחומים והעניינים שפורטו בתקנון; בעוד שאישיותו המלבבת או נועם הליכותיו – אינם עומדים למבחן. כאמור, טעמים כבדי-משקל עומדים ביסוד קביעה זו, בהם רצון למנוע פוליטיזציה של הפרס, מתוך הבנה כי גלישה מן התחום המקצועי אל זה האיש, אשר מעצם טיבו וטבעו עמום יותר, יכול שיהיה כחומר ביד היוצר.

4. יחד עם זאת, אין משמעות הדברים כי לעולם חוסן, וכי לא ניתן להתחשב בהתנהגות או התבטאות, שאינה קשורה במישרין למצוינות האישית שהביאה להענקת הפרס. כפי שציין חברי השופט עמית, ובהתאם להלכה הפסוקה, ועדת הפרס, כמוה גם שר החינוך, רשאים לשקול, במקרים החריגים המתאימים, גם שיקולים 'חיצוניים'.

שאינם נוגעים למידת המצוינות של מקבל הפרס. כך למשל, אם נמצא כי המועמד עשה שימוש בביטויים גזעניים קשים כלפי אדם או ציבור מסוים, אם נקט ביוזי קשה כלפי אלה, או אם שלל את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, הסית לגזענות ול אלימות, או תמך במאבק מזוין נגד המדינה. אין זו רשימה 'סגורה'. כפי שנקבע בבג"ץ 2454/08 פורום משפטי למען ארץ ישראל נ' שרת החינוך (17.4.2008), מפי השופטת ע' ארבל: "ניתן להעלות על הדעת נסיבות בהן יהא זה ראוי, ואף מתבקש, כי אל מול הישגיו המקצועיים של מועמד לפרס ישראל ישקלו שיקולים נוספים, כלליים. בהחלט יתכנו מקרים בהם לא ניתן יהא לשקול שיקולים שאינם מקצועיים גרידא אלא נוגעים בדמותו של המועמד ובמשמעויות הערכיות והחברתיות של הבחירה בו. כך למשל, מועמד המזוהה עם ערכים המנוגדים באופן ממשי לערכיה של מדינת ישראל, דוגמת מי שידוע כאוחז בעמדות גזעניות, או מקרים קיצוניים מעין זה. בנוסף, איני יכולה לשלול באופן מוחלט את האפשרות כי תהיינה התבטאויות שנשמעו מפי מועמד לפרס ואשר חומרתן כה חריפה וכה קיצונית, עד כי יהא זה בלתי ראוי ובלתי סביר להתעלם מהן ולשקול אך את זכויותיו המקצועיות של אותו מועמד. כידוע, גם רף הסיבולת הגבוה ביותר שנטל על עצמו הציבור במדינה דמוקרטית באשר לחופש הביטוי אין משמעו כי הנייר והאוזן סובלים הכל ותיתכנה התבטאויות שיש בהן השפלה או ביוזי כה קשים בכבודו של אדם או של ציבור. במצב מעין זה דומני כי לא יהא זה סביר להעניק לאותו אדם את אות ההערכה הגבוה ביותר שמעניקה מדינת ישראל לבניה ובנותיה". בכלל זה, מקובלת עלי עמדת היועץ המשפטי לממשלה, כי גם קריאה לחרם על ישראל, באחת מן הדרכים הנזכרות בחוק למניעת פגיעה במדינת ישראל באמצעות חרם, התשע"א-2011 (להלן: חוק החרם), עשויה להיות נסיבה רלבנטית, הראויה לבחינה במסגרת אותם שיקולים 'חיצוניים'.

5. בהקשר זה אבקש להסתייג מעמדת חברי השופט עמית, הסבור שדווקא "קריאה לחרם על מדינת ישראל או לחרם על האקדמיה במדינת ישראל, במיוחד מפיו של מי שיוקרתו והישגיו צמחו לו בערוגות האקדמיה בישראל, עשויה להיכנס לגדר המקרים הקיצוניים והחריגים של התחשבות בשיקול 'חיצוני'. זאת, מאחר שקשה להלום כי איש אקדמיה ישראלי, שפועל במסגרת האקדמיה הישראלית ונהנה מחסותה, ישתתף בקריאה לחרם על האקדמיה בישראל. מצב מעין זה הוא בבחינת אבסורד שקשה להעלותו על הדעת" (פסקה 20 לחוות דעתו; ההדגשות הוספו – נ' ס'). לעמדת-שלי, גם חרם כלפי אדם מסוים, או כלפי מוסד מסוים, עשוי לעלות כדי מקרה חריג, שיש בכוחו לאפשר התחשבות בשיקולים 'חיצוניים'. זאת אני לְמַד מהגדרת המונח "חרם על מדינת ישראל" בסעיף 1 לחוק החרם: "הימנעות במתכוון מקשר כלכלי, תרבותי או אקדמי עם אדם או עם גורם אחר, רק מחמת זיקתו למדינת ישראל, מוסד ממוסדותיה או אזור הנמצא בשליטתה, שיש בה כדי לפגוע בו פגיעה כלכלית, תרבותית או אקדמית" (ההדגשות הוספו – נ' ס'). מלשון הסעיף עולה בבירור, כי חרם-הוא-חרם; בין אם הוא מופנה כלפי קהל עם ועדה,

בין אם הוא מופנה כלפי יחידים; בין אם הוא מופנה כלפי האקדמיה בישראל, בין אם הוא מופנה 'רק' כלפי אוניברסיטת אריאל. סבורני אפוא, כי במקרים המתאימים ובנסיבות ההולמות, גם קריאה לחרם נגד אדם או גורם ספציפי, עשויה לבוא בקהל המקרים החריגים המצדיקים התחשבות באותו שיקול 'חיצוני'.

6. דעת לנכון נקל, כי מעשיו ופעולותיו של פרופ' גולדרייך, בכל הנוגע לענייני החרם (6 מהם הובאו לפנינו), אינם בקונצנזוס; אדרבה – הם מעלים את חמתם של רבים, אשר מוצאים בהם טעם רב לפגם; בפרט כך, מקום שבו מדובר במי שנהנה מחסות אקדמית ישראלית מחד גיסא, ומנסה למנוע קשרים אקדמיים, שמא גם כלכליים, ממוסד הנמנה על מוסדותיה האקדמיים של המדינה, רק מחמת מיקומו הגיאוגרפי, באזור המצוי בשליטתה, מאידך גיסא; לא בכדי ראה היועץ המשפטי לממשלה, בצדק, להתייחס אל מעשיו ופעולותיו אלו של פרופ' גולדרייך – "בחומרה רבה". זהו אכן היחס ההולם. יחד עם זאת, אם נבקש לצמצם את יריעת המחלוקת, נמצא, כפי שטען לפנינו היועץ המשפטי לממשלה, כך:

(א) כי 3 מן הפעולות שננקטו על-ידי פרופ' גולדרייך, והובאו לעיונו, נעשו לפני עשור ויותר, 2 מהן עוד קודם לחקיקת חוק החרם: כך לגבי המכתב משנת 2005, שבו נטען כי הקמת אוניברסיטת אריאל מנוגדת לחוק הבינלאומי, תוך תמיכה בקריאתו של ארגון אקדמאי בריטי להחרים את אוניברסיטת בר-אילן, מחמת שיתוף הפעולה שהיא מקיימת עם אוניברסיטת אריאל; כך לגבי העצומה מחודש ינואר 2008, שבה נקראה הכנסיה המתודיסטית המאוחדת, לתמוך בהצעה שלא להשקיע בחברות המאפשרות את 'המשך הכיבוש', בהקשר הישראלי של הדברים; וכך גם לגבי העצומה משנת 2011, שבה הובעה מחאה נגד חקיקת חוק החרם, על-ידי מאות אנשים, בהם פרופ' גולדרייך, תוך קריאה להחרים מוצרים שמקורם באיו"ש.

(ב) כי 2 מהפעולות הנוספות שנקט בהן פרופ' גולדרייך אינן מעידות על קריאה ישירה לחרם: זאת ביחס למאמר שפרסם בשנת 2014, שבו נדונה שאלת ההצדקה על הטלת חרם, תוך ניתוח הסוגיה מזוויות שונות; וכן ביחס לעצומה שעליה חתם בשנת 2019, אשר מופנית אל מפלגות בגרמניה, ובה מובעת דאגה מפני העלייה באנטישמיות בעולם כולו ובגרמניה, כאשר לצד זאת מבקשים החותמים להזהיר מפני השוואה בין אנטישמיות לבין תמיכה בזכויות האדם של פלסטינים, נוכח הצעות מצד מפלגות בגרמניה לפרלמנט הגרמני, להשוות את תנועת ה-BDS לאנטישמיות.

(ג) כי פרופ' גולדרייך הבהיר במפורש, אם במסגרת התכתבויותיו עם ועדת הפרס ושר החינוך, אם בעת בירור העתירה לפנינו, כי הוא אינו תומך בתנועת החרם על ישראל, וכי הוא "מכבד את פרס ישראל וחש גאווה גדולה על שוועדת השופטים/ות

המקצועית לפרס ישראל בחרה בו לזוכה בפרס על תרומתו לחקר מדעי המחשב לשנת תשפ"א".

7. נראה אפוא, כי הקושי העיקרי שנותר לפנינו נוגע לפעולתו האחרונה של פרופ' גולדרייך – חתימתו על עצומה בראשית שנת 2021 (העצומה מתוארכת לחודש מרץ 2021, אך פרופ' גולדרייך טוען כי חתם עליה בחודש ינואר 2021), שבה נכתב כי האיחוד האירופי נותן לגיטימציה למוסדות אקדמיים ישראלים, הפועלים בתחומי איו"ש, בכך ששיתף את אוניברסיטת אריאל בתוכנית מחקר במימונו, בניגוד לכללים שקבע האיחוד האירופי עצמו בעניין זה.

8. על פני הדברים, כדברי חברי השופט עמית, "הלכה למעשה, יש בעצומה זו קריאה לאיחוד האירופי להפסיק שיתופי פעולה של מוסדות/תוכניות הקשורים לאוניברסיטת אריאל" (פסקה 18 לחוות דעתו); אם לא במישרין, ודאי בעקיפין. השאלה שלפנינו היא אפוא, האם די בחתימה על עצומה זו כדי להביא את העניין דנן בקהל אותם מקרי-קצה חריגים, אשר לגביהם נפסק כי ניתן לשקול בגדרם גם שיקולים 'חיצוניים', שאינם נוגעים במישרין לאיכותו המקצועית של הזוכה? היועץ המשפטי לממשלה סבור, כי יש להשיב על שאלה זו – בשלילה. לדבריו: "יושם אל לב גם שהמכתב מסב עצמו, ככתוב בו, על טענה שעל האיחוד האירופי לעמוד בכללים שקבע הוא עצמו בעניין, כללים שלמיטב ההבנה חלים מבחינת האיחוד האירופי ומדינת ישראל מודעת להם וחרף קיומם התקשרה בעניין מול האיחוד האירופי; מה שדי בו כדי להדגיש ביתר שאת את ריחוקן של נסיבות כאלה מאותן נסיבות קיצוניות וקשות שבהן תיתכן התחשבות – חריגה – בשיקול חיצוני לצורך הענקת פרס ישראל". לזאת מוסיף היועץ המשפטי, גם את הצהרתו של פרופ' גולדרייך, אגב ההליך שלפנינו, כי הוא אינו משתייך לתנועת החרם. לעומתו, שר החינוך התייחס לסוגיה באופן שונה בתכלית; לגבי דידו, פרס ישראל איננו "פרס נובל לעניים", הוא אינו ניתן על יסוד מצוינות מקצועית בלבד. לשיטת השר, טרם מתן החלטה בדבר הענקת פרס ישראל, יש לבחון את המועמדים בשתי מסננות שונות; האחת – מקצועית, האחרת – ערכית; והן דרות שתיהן בכפיפה אחת. לדבריו, השיקול המקצועי הוא אמנם תנאי-סף, בלעדיו-אין, עליו אמונה הוועדה המייעצת, אך גם בהתקיימו, הוא איננו 'שובר-שוויון'; אין בכוחו לגרוע מן המשקל המשמעותי שיש ליתן גם לשיקול הערכי. השר מוסיף עוד, כי לטעמו, השיקול הערכי כפוף בעיקר לקביעותיו-שלו, משום שלוועדה המקצועית אין בהקשר זה עדיפות מיוחדת על פניו. בהינתן זאת, ובנסיבות העניין דנן, סבר השר כי "את תרומתו של פרופ' גולדרייך כחוקר מאיינים מעשיו הנמשכים של פרופ' גולדרייך המכוונים לפגוע במדינת ישראל ובחלקים מהאקדמיה הישראלית". בהתאם החליט השר, כי "את פרס ישראל – הפרס של מדינת

ישראל, המוענק על תרומה למדינת ישראל – אין פרופ' גולדרייך ראוי לקבל, לפחות לא לעת הזו. [...] כל עוד ידו האחת בונה והשנייה הורסת, אין הוא עומד בתנאים לקבלת הפרס". דומני, בהתייחס לעמדת השר, כי "טענו חטין, והודה לו בשעורים" (משנה, שבועות ו, ג). בעוד שהיועץ המשפטי לממשלה בחן את העניין כנדרש, בהתאם להלכה הפסוקה, שלפיה רק במקרים חריגים וקיצוניים ניתן יהיה לשקול אותם שיקולים 'חיצוניים', שאינם נוגעים למידת תרומתו ומקצועיותו של הזוכה; בחר השר לפעול בדרך שאינה עולה בקנה אחד עם ההלכה הפסוקה. במסגרת החלטתו הפך החריג לכלל, הוא החיל הליך דו-שלבי על בחירת הזוכה – שלב מקצועי ושלב ערכי – תוך מתן משקל רב לשיקול הערכי. דומה אפוא, כי תשובתו של שר החינוך לשאלה שהעלינו קודם לכן, אינה ממין העניין. השאלה איננה האם ראוי להעניק את הפרס לפרופ' גולדרייך, אלא, כפי שפורט לעיל, האם מעשהו זה של פרופ' גולדרייך – חתימתו על העצומה משנת 2021 – הוא כה מקומם, עד כי הוא בא בקהל אותם מקרי-קצה חריגים, המאפשרים לשקול אותו כשיקול 'חיצוני'. משלא ניתן מענה לשאלתנו זו בהחלטת השר, שבה נבחנה הסוגיה באופן שונה בתכלית, עמדתי היא כי אין מנוס מלהשיב את העניין אל שרת החינוך, על מנת שתבחן את ההחלטה פעם נוספת – זאת הפעם בהתאם להלכה הפסוקה – ותחליט כחוכמתה.

9. אמנם, בנקודת הזמן הזו, משהשר לא שקל את השיקולים המתאימים, יש בכוחנו להורות על קבלת העתירה, כדעת חברי, השופט עמית, תוך אימוץ המלצת הוועדה, כעמדת העותרים, שאליה הצטרף גם היועץ המשפטי לממשלה. ברם, אינני סבור כי כך עלינו לנהוג, ולהעניק, אנחנו, שופטי בג"ץ, במו-ידינו, את פרס ישראל, לראשונה מאז היווסדו. תמים-דעים אני עם השופטת (כתוארה אז) מ' נאור, לגבי דבריה בעניין תומרקין: "לכל אחד משופטי בית-משפט זה, כאזרח במדינה, עמדה ערכית משלו בשאלה אם ראוי פלוני לפרס המכובד הניתן בשם כולנו, אם אינו ראוי לאצטלא זו. עמדות אישיות אלה ישמור כל אחד מאתנו לעצמו, ואל לנו להפוך את בית המשפט לוועדת-על לאי-הענקת פרסים" (ההדגשה הוספה – ג' ס'). מצדי אוסיף: כשם שאל לנו להפוך את בית המשפט לוועדת-על לאי-הענקת פרסים, כך גם אל לנו להפוך את בית המשפט לוועדת-על להענקת פרסים. מוטב לנו, כשופטים, להימנע מלהכניס ראשנו למחלוקות ציבוריות-ערכיות מעין אלה.

10. טרם סיום אציין עוד זאת: תחושה לא נוחה אופפת אותנו, כל אימת שאנו נדרשים, בעל כורחנו, להתפלפל בשאלות של הענקת פרס, לפלוני או אלמוני. ספק רב אם העניין שפיט, אם בית המשפט הוא הכתובת המתאימה לדון בדבר ולהכריע בו (ראו האמור בסעיף 61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973, בצירוף סעיף 33 לחוק

זה, הקובע כי "חזוה שלפיו יינתן ציון, תואר, פרס וכיוצא באלה על פי הכרעה או הערכה של אחד הצדדים או של אדם שלישי, אין ההכרעה או ההערכה לפי החזוה נושא לדיון בבית משפט". לגבי ידי, נראה כי מדובר בשאלה מקצועית (כאשר הטרוניה היא כי המועמד אינו ראוי בפן המקצועי) וערכית (כאשר המועמד נתקף משום מעשיו הפרטיים והאישיים); כך או כך, השאלה היא לבר-משפטית. כך נאמר בעניין תומרקין: "החלטה להעניק את פרס ישראל לפלוני – הגם שהיא כמעט חסינה מפני התערבות מהותית בשיקוליה מצדו של שר החינוך, ואף מפני ביקורת שיפוטית – אין היא חסינה מפני ביקורת ציבורית. וזה, לטעמי, גם דינה הראוי של ההחלטה להעניק את פרס ישראל בתחום הפיסול לתומרקין, שאף היא פתוחה לביקורתו של הציבור הרחב" (ראו בהקשר זה: דניאל פרידמן "שפיטות החלטות בעניין פרס ישראל" המשפט ה' 181 (תשס"א); מאיר הופמן "שפיטות החלטות בעניין פרס ישראל – עד מתי?" המשפט ח' 557 (תשס"ג)). דומה בעיני, כי מוטב לבית המשפט להדיר רגליו מן העיסוק בכגון דא, למשוך ידו מהענקת פרס, או ממניעת הענקתו. עדיף לו, לפרס, להיות נתון למבחן הציבור.

11. אשר על כן, משנמצא כי לא נשקלו השיקולים המתאימים על-ידי שר החינוך, אציע לחברי כי לא נחליט אנחנו במקומו על הזכייה בפרס ישראל, לשבט או לחסד, וכי נשיב את העניין אל שרת החינוך, על מנת שתשקול את הסוגיה כדבעי ותחליט כהלכה.

ש ו פ ט

השופטת י' וילנר:

1. עיינתי בחוות הדעת של חבריי, השופטים י' עמית ונ' סולברג, ואני מצטרפת לעמדתם כי החלטת שר החינוך לדחות את המלצת ועדת השופטים להעניק לפרופ' גולדרייך את פרס ישראל לשנת תשפ"א בתחום חקר המתמטיקה ומדעי המחשב – אינה יכולה לעמוד ויש להורות על ביטולה. באשר לתוצאה האופרטיבית של ביטול החלטת השר, שלגביה נחלקו חבריי, ראיתי להצטרף לחוות דעתו של חברי, השופט נ' סולברג. אבאר להלן את נימוקיי לכך.

2. כפי שציינו חבריי בהרחבה, לא אחת עמד בית משפט זה על שיקול הדעת הרחב הנתון לחברי ועדת פרס ישראל בתחום מקצועי זה או אחר, וכפועל יוצא מכך – אף על הצמצום המתחייב בשיקול דעתו של שר החינוך בהחלטה אם לאשר את המלצות הוועדה, אם לדחות. בתוך כך, נקבע כי נקודת המוצא היא שחברי ועדת הפרס הם אנשי מקצוע

המומחים בתחומם, ולכן אוחזים ביתרון ניכר, כמעט מכריע, בכל הנוגע לבחירת המועמד הראוי ביותר לקבלת פרס ישראל בשל כישוריו, תרומתו והישגיו המקצועיים. על רקע זה, הוטעם כי "בכל הנוגע למהות השיקולים שעל יסודם מחליטה ועדת שופטים להעניק את פרס ישראל בתחום פלוני לפלוני, נתונה לוועדה אוטונומיה מוחלטת, ואין שר החינוך רשאי להתערב בהכרעתה ובשיקולים שעליהם ביססה הוועדה את החלטתה" (ראו: בג"ץ 2769/04 יהלום נ' שרת החינוך והתרבות, פ"ד נח(4) 823, 838 (2004); ההדגשה הוספה, י.ו.; וכן ראו: סעיף א לתקנון פרס ישראל). בהתאם לכך, נקבע עוד כי הסמכות הנתונה לשר החינוך ביחס להחלטות הוועדה תחומה אך לפיקוח על פגמים דיוניים-ארגוניים, כגון פגמים שנפלו בקיום הוראות התקנון, מבחני התקינות המינהלית, כללי ההימנעות מניגוד עניינים וכיוצא באלה (ראו: עניין יהלום, שם).

3. כמו כן, הודגש כי ככלל, אין מקום לשלול את הזכייה בפרס ישראל מאדם אשר נמצא ראוי לו מחמת עשייתו המקצועית, אך בשל התבטאויות שנויות במחלוקת שאינן נוגעות לעשייתו זו. זאת, הן מאחר שהתבטאויות מעין אלה חורגות מן המסגרת המקצועית העומדת לבחינתה של ועדת הפרס, והן מחמת החשש לפגיעה בחופש הביטוי של מועמדים לפרס ישראל – הכולל גם את זכותם להביע עמדות חריגות ואף מכעיסות בעיני הציבור או חלקים ממנו (ראו: בג"ץ 2454/08 פורום משפטי למען ארץ ישראל נ' שרת החינוך, פסקה 10 (17.4.2008) (להלן: עניין פורום משפטי); וכן ראו: בג"ץ 1977/20 האגודה למען הלהט"ב בישראל ("האגודה לשמירת זכויות הפרט") נ' שר החינוך, פסקאות 11-9 (26.4.2020)).

4. יחד עם זאת, צוין בפסיקה כי לצד אופייה המקצועי המובהק של עבודת ועדת הפרס, הרי שאין לשלול את האפשרות כי בבחינת מועמדותו של אדם לפרס ישראל, יינתן לעתים משקל אף לשיקולים "חיצוניים" – חברתיים-ערכיים, שהם בעלי משקל ניכר ויוצא דופן בחריגותו (ראו: עניין פורום משפטי, שם).

5. נמצאנו למדים, אפוא, כי בבחינת מועמדותו של אדם לזכייה בפרס ישראל, הכלל הוא כי יישקלו אך תרומתו וסגולותיו המקצועיות של המועמד בתחום שלגביו עתיד להינתן הפרס. בחינתם של שיקולים מקצועיים מעין אלה נתונה כל כולה לשיקול דעתם של חברי ועדת הפרס – המומחים בתחום הנדון, ושר החינוך ימעט עד מאד מהתערבות בהמלצותיהם, למעט במקרים שבהם נפל בהתנהלות הוועדה פגם הליכי המצדיק את דחיית המלצותיה, כפי שבואר לעיל. לצד האמור, מתן משקל לשיקולים "חיצוניים", כגון סוגיות חברתיות-ערכיות אשר אינן נוגעות לעשייתו המקצועית של המועמד לפרס

ישראל, הוא אך בבחינת חריג שבחריג לכלל המתואר, אשר שמור למקרים נדירים וקיצוניים ביותר.

6. יישום דברים אלה על ענייננו מעלה כי בהחלטתו מיום 10.6.2021, בה דחה שר החינוך את המלצת ועדת פרס ישראל להעניק לפרופ' גולדרייך את הפרס בתחום חקר המתמטיקה ומדעי המחשב – הפך השר את היוצרות, משל היה החריג לאחד מרכיבי הכלל ממש, כפי שציין חברי השופט סולברג. כך, למשל, כתב שר החינוך בהחלטתו כדלקמן:

“כאשר נשקלת מועמדותו של איש אקדמיה לקבלת הפרס בתחומי המקצועי, עניין התרומה לאקדמיה הישראלית, ובאמצעותה – למדינת ישראל, אינו הטפל ההולך אחרי העיקר אלא, לכל הפחות, שיקול שווה-ערך לשיקול המצוינות האקדמית, אף אם בסדר הדברים הוא נשקל רק לאחר שהמועמד צולח את תנאי המצוינות האקדמית...”

אין חולק כי תנאי הכניסה שאין בילתו לשערי המועמדות לקבלת פרס ישראל הוא מצוינות אקדמית או חברתית. מבחינת סדר הדברים זהו גם התנאי הראשון הנבדק. על בחינת עמידת המועמד בתנאי זה מופקדים אנשי האקדמיה המרכיבים את ועדת הפרס... ואולם עמידת המועמד בתנאי זה שעניינו מצוינות מקצועית אינה מבטיחה לו את קבלת פרס ישראל שכן עליו לעמוד בתנאי נוסף והוא – התרומה למדינת ישראל. על בחינת עמידת המועמד בתנאי זה מופקד, להבנתי, שר החינוך באותם מקרים חריגים יחסית בהם תרומתו המחקרית והאקדמית של המועמד אינה מכריעה גם את שאלת תרומתו למדינת ישראל...” (חלק מההדגשות הוספו, י.ו.).

הנה כי כן, הקורא בהחלטת שר החינוך עשוי לטעות ולחשוב כי חרף פסיקותיו המפורשות של בית משפט זה, שיקולים חברתיים-ערכיים אשר עניינם ב"תרומה למדינת ישראל", כלשון השר, משמשים כחלק בלתי נפרד מן השיקולים אשר יש לבחון בטרם הכרזה על הזוכה בפרס. זאת, אף תוך מתן משקל שווה ערך (אם לא למעלה מכך) לשיקולים "חיצוניים" אלה, לצד השיקולים המקצועיים הנבחנים על-ידי חברי ועדת הפרס. בתוך כך, אף הרחיב שר החינוך את שיקול הדעת הנתון לו בפיקוח על החלטות הוועדה, ואשר צומצם בפסיקה לכדי פגמים דיוניים-ארגוניים בלבד, ולמעשה הפך עצמו לגורם נוסף השוקל באופן מובחן, לעתים דה-נובו ממש, את עמידתו של מועמד לפרס ב"תנאי התרומה למדינת ישראל".

7. נוכח כל האמור, אני מסכימה לעמדת חברי, השופט נ' סולברג, כי החלטת שר החינוך ניתנה תוך מתן משקל יתר לשיקולים אשר על-פי פסיקתו של בית משפט זה, יש לשמרם אך למקרים חריגים ונדירים במיוחד. לפיכך, ברי כי יש לבטל את החלטת השר לדחות את המלצת ועדת הפרס.

8. ואולם, בביטול החלטת השר לא די, ועלינו להוסיף ולבחון מה תהא תוצאתו האופרטיבית של ביטול ההחלטה האמורה. בסוגיה זו נחלקו חבריי, כאשר השופט עמית סבור כי עלינו להכריז על פרופ' גולדרייך כזוכה בפרס לשנת תשפ"א; ואילו השופט סולברג גורס כי עלינו להשיב את ההכרעה בנדון לשרת החינוך על מנת שתשוב ותשקול את המלצת ועדת הפרס, זאת לאור אמות המידה שהותוו בפסיקת בית המשפט. במחלוקת זו, כפי שציינתי לעיל, אני מצטרפת לעמדתו של חברי, השופט נ' סולברג.

9. כלל ידוע הוא כי נקודת המוצא בהפעלת ביקורת שיפוטית על החלטותיהן של רשויות המינהל היא כי בית משפט זה אינו מחליף את שיקול דעתו של הגורם המינהלי המוסמך בשיקול דעתו שלו, וכי על ההתערבות השיפוטית בכגון דא להיעשות באיפוק ותוך כיבוד חלוקת התפקידים בין רשויות השלטון. כלל זה משליך אף על ההכרעה במקרים שבהם לא די בקביעה כי החלטת הרשות המינהלית בטלה בשל פגמים שנפלו בה או בהליך קבלתה, אלא יש צורך לקבל החלטה חדשה תחתיה. במקרים אלו, עומדות בפני בית המשפט שתי חלופות אפשריות – האחת, לקבל החלטה חדשה במקום זו שבוטלה, והשנייה, להשיב את העניין לרשות המינהלית על מנת שזו תקבל החלטה חדשה בהתאם להנחיות שבפסק הדין אשר הורה על ביטול ההחלטה המקורית. אני סבורה כי ככלל, ראוי לו לבית המשפט להעדיף את אפשרות הפעולה השנייה, שהגיונה בצדה, ולהשיב את הדיון בסוגיה הנדונה אל הרשות המינהלית המוסמכת לשם מתן החלטה מחודשת, זאת הפעם בשים לב להוראות שניתנו בפסק הדין המבטל את ההחלטה המקורית. יפים לעניין זה דבריה של פרופ' ברק-ארוז:

"תוצאות ההתערבות השיפוטית – במקרה הרגיל, כאשר בית המשפט פוסל את שיקול הדעת שהפעילה הרשות המינהלית, ההחלטה חוזרת אל הרשות על מנת שתחליט בה בעצמה פעם נוספת לאור פסק דינו של בית המשפט. זהו ביטוי נוסף לגישה הבסיסית הגורסת שההחלטה מסורה בידי הרשות, ואל לו לבית המשפט להחליט במקומה. חריגים לכלל זה ניתן למצוא במקרים שבהם קיים חשש ממשי כי בשל תהליך ההחלטה שהתקיים לא תוכל הרשות להחליט בנושא מחדש בלי להיות 'מקובעת' בהחלטתה הקודמת, או במקרים שבהם נותרה למעשה חלופת החלטה אחת בלבד (לדוגמה, כאשר הבחירה היא בין שתי חלופות)"

(ראו: דפנה ברק-ארז משפט מינהלי כרך ב 624 (2010);
ההדגשה הוספה, י.נ.).

דברים ברוח זו כתב אף פרופ' זמיר בספרו:

"במקרים רבים הביטול של החלטה מינהלית כשלעצמו מספק פיתרון מלא בעניין הנדון, אך יש מקרים שבהם עם ביטול ההחלטה המינהלית נוצר צורך בקבלת החלטה חדשה שתסדיר את העניין הנדון. כיצד לנהוג במקרה כזה? כפי שבית המשפט אמר, 'ברירת המחדל במקרים שבהם נמצא פגם בהחלטת הרשות המינהלית היא להשיב את העניין לשולחנה'. כך הדבר משום שהסמכות להחליט באותו עניין ושיקול הדעת הכרוך בהחלטה הוקנו על פי החוק לרשות המינהלית" (ראו: יצחק זמיר הסמכות המינהלית כרך ד – סדרי הביקורת המשפטית 2909 (2017); ההדגשה הוספה, י.נ.).

(כן ראו והשוו בתחום דיני המכרזים: עע"מ 8409/09 חופרי השרון בע"מ נ' א.י.ל. סלע (1991) בע"מ, פסקה פ לחוות דעתו של השופט (כתוארו אז) א' רובינשטיין ופסקה 3 לחוות דעתו של השופט (כתוארו אז) ס' ג'ובראן (24.5.2010); בענייני הענקת מעמד בישראל: עע"מ 9371/08 סאלח נ' משרד הפנים, פסקה 13 (15.2.2011); ובאשר לתוצאותיה של הפליה בהענקת זכות הנתונה לשיקול דעת הרשות, ראו: בג"ץ 637/89 חוקה למדינת ישראל נ' שר האוצר, פ"ד מו(1) 191, 206-208 (1991); ברק-ארז, בעמודים 710-711).

10. השבת הדיון במועמדותו של פרופ' גולדרייך לפרס ישראל אל שרת החינוך, מוצדקת ביתר שאת לנוכח הפסיקה העקבית לפיה בית משפט זה מבכר למשוך ידיו מהתערבות בעתירות הנוגעות ל(אי-)זכייה בפרס ישראל. פסיקתו של בית המשפט בנדון נומקה בעיקרה לאור השיקולים המקצועיים העומדים ביסוד הפרס, והרצון להימנע מהחלפת שיקול דעתם של הגורמים האמונים על הענקתו. ודוק, נימוקים אלה יפים אף לעניין בחירת התוצאה האופרטיבית הראויה בעקבות ביטול החלטת שר החינוך (ראו: בג"ץ 2205/97 מאסלה נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד נא(1) 233, 238 (1997); עניין יהלום, בעמודים 832-836, ו-840; עניין פורום משפטי, בפסקה 6; בג"ץ 2324/11 גיל נ' שר החינוך, פסקאות 9-10 (26.4.2011); והשוו: בג"ץ 1933/98 הנדל נ' שר החינוך והתרבות והספורט (25.3.1998); בג"ץ 2348/00 סיעת המפד"ל, המפלגה הדתית לאומית בארץ ישראל נ' שר החינוך (23.4.2000); כן השוו בהקשר זה להוראת סעיף 33 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973).

11. אשר על כן, אני מצטרפת, כאמור, לעמדת חבריי כי יש לבטל את החלטת שר החינוך לדחות את המלצת ועדת הפרס בדבר זכייתו של פרופ' גולדרייך בפרס ישראל לשנת תשפ"א בתחום חקר המתמטיקה ומדעי המחשב. בכל הנוגע לתוצאה האופרטיבית של ביטול החלטת השר, אני מסכימה עם חברי, השופט נ' סולברג, כי יש להחזיר את הדיון בענייננו אל שרת החינוך על מנת שתשוב ותבחן את המלצתה של ועדת הפרס במסגרת אמות המידה שהותוו לשם כך בפסיקתו של בית משפט זה, ובכלל זה בהתאם לפסק הדין דנן.

12. בשולי הדברים, אך לא בשולי חשיבותם, ראיתי להוסיף ולהעיר כי אף אני מצטרפת לעמדת היועץ המשפטי לממשלה אשר ראה בחומרה רבה את התבטאויותיו של פרופ' גולדרייך, כמו גם לעמדתו לפיה לא מן הנמנע כי קריאה לחרם על ישראל, באחת מן הדרכים הנזכרות בחוק למניעת פגיעה במדינת ישראל באמצעות חרם, התשע"א-2011 (להלן: חוק החרם), עשויה, במקרים המתאימים, להיות נסיבה "חיצונית" רלוונטית, אשר תישקל בבחינת זכאותו של מועמד לפרס ישראל. בתוך כך, כפי שהדגיש חברי השופט סולברג, אף קריאה לחרם על מוסד אקדמי יחיד (ובכלל זה על אוניברסיטת אריאל) עשויה לשמש כשיקול כאמור, וזאת, בין היתר, אף לאור הגדרתו המפורשת של המונח "חרם על מדינת ישראל" שבסעיף 1 לחוק החרם. ואולם, השאלה העומדת להכרעתה של שרת החינוך היא אם יש בחתימת פרופ' גולדרייך על העצומה בראשית שנת 2021, משום נסיבה חיצונית חריגה ויוצאת דופן שיש בה כדי להצדיק את שלילת פרס ישראל ממנו, חרף הישגיו המקצועיים וטיבו המקצועי המובהק של הפרס, ולשם כך, כאמור, ראינו להשיב אליה את הנושא למתן החלטה חדשה.

13. לבסוף, יש לקוות כי הדיון החוזר ונשנה בפרס ישראל יוותר בזירה הראויה לו – היא הזירה הציבורית – לטובת העניין ולכבודו של פרס ישראל.

ש ו פ ט ת

אשר על כן, הוחלט פה אחד לבטל את החלטת שר החינוך לדחות את המלצת ועדת פרס ישראל להעניק לפרופ' גולדרייך את הפרס לשנת תשפ"א בתחום חקר המתמטיקה ומדעי המחשב.

כמו כן, הוחלט על דעת השופטים נ' סולברג וי' וילנר, כנגד דעתו החולקת של השופט י' עמית, להשיב את בחינתה של המלצת הוועדה אל שרת החינוך על מנת שתשוב ותשקול אם לאשר המלצה זו.

ניתן היום, ד' באלול התשפ"א (12.8.2021).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ש ו פ ט